

Mahmut Erol Kılıç, Sûfi ve Şiir / Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası, İnsan Yayınları: 410, İrfan ve Tasavvuf Dizisi: 53, 3. Baskı, Kurtiş Matbaası, İstanbul 2004, 208 sayfa.

Tasavvuf üzerine çalışmalarıyla tanınan Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Mahmut Erol Kılıç, *Sûfi ve Şiir* adlı eserinde Osmanlı tasavvuf şiirinin poetikasını ele alıyor. Dört bölümden oluşan kitapta, Osmanlı şiirinin nitelikleri iç dinamikleriyle birlikte inceleniyor; Ibn Arabî, Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Yunus Emre gibi ünlü kişiler ve bazı tasavvuf ekolleri hakkında özlü bilgiler ile şiire ilişkin temel kavramların yanı sıra, *aşk* konusuna ayrılmış bir bölüm de bulunuyor.

Şiirle İslam'ı bağdaştırma, Osmanlı şiiri, tasavvuf şiirinin muhatabı konularını tartışan eserin önsözünde yazar, şiir olgusuna 'dine coşku, anlam, ritim katmak suretiyle' ona bir şiiriyet kazandıran tasavvuf açısından bakmayı denediğini belirtmektedir (s. 11).

Birinci bölümde şiir ve şair konusunda kısa bir girişten sonra (s. 19-34) 'Tasavvufi Dünya Görüşü ve Osmanlı Şiiri' başlığı altında genel değerlendirmelerde bulunmaktadır (s. 35-45). 'Şairler ve Şeyhler: Şiirde İnsan-ı Kâmil Sembolü' başlığının (s. 47-49), 'Şeyh-i Ekber, Mevlâna, Yunus Emre ve Osmanlı Şiiri' alt başlıkları ile geliştirildiği görülmektedir (s. 49-83). Burada, Ibn Arabî'nin şiir hakkındaki görüşlerinin, Osmanlı tasavvuf şiirinin sembolizmini belirlediği ve *Osmanlı şairinin fikri anlamda ustası* olduğu öne sürülmektedir (s. 55). 'Osmanlı Şairleri ve Tasavvuf Mektepleri' başlığı altında şairlerin mensubu buldukları tarikatları tespit doğrultusunda tarih kitapları, şura tezkireleri ve arşiv belgelerinin önemi üzerinde durulmaktadır (s. 85-89).

İkinci bölüm 'Osmanlı Şiirinin Kavramsal Tahlili ve Tasavvuf', 'Osmanlı'da Şiir Nedir, Şair Kimdir Sorunsalı ve Tasavvuf', Sûfi Şiirin Muhatabı Kimdir?', 'Osmanlı Şiirinin Biçimi ve Tasavvuf', Osmanlı'da Şiir-Âhenk- Musikî İrtibatı ve Tasavvuf', 'Tasavvufi Sembolizmin Kayması ve Profan Şiir', 'Sözün Tükenişi, Şiirin Sonu ve Tasavvuf' başlıklarını taşımaktadır (s. 93-159).

'Evrensel Şiir Poetikalarında Osmanlı Sûfi Şiiri' başlıklı üçüncü bölümde karşılaştırmalı edebiyat açısından Batı poetikaları ve özellikle Platon'un şiir anlayışı ile Osmanlı şiiri arasında bulunan benzerlikler üzerinde durulmaktadır (s. 163-168).

Sadık Yalsızuçanlar tarafından yazarla yapılan ve 'Aşk, Bilginin Kaynağıdır' başlığını taşıyan *aşk*, varlık ve şiir üzerine oldukça doyurucu bir söyleşi, kitabın dördüncü bölümünde yer almaktadır (s. 171-191).

Sûfi ve Şiir'in ele aldığı konuların en önemlilerinden biri, Osmanlı şiirinin tasavvufi bir nitelik taşıyıp taşımadığıdır. Yazar, 'Osmanlı şiirinin istisnasız bütünü, *sûfi şiirdir* iddiasında olmadığını ifade ettikten sonra (s. 14) tasavvufi İslâm'ın, 'genelde Osmanlı

insanın özelde de Osmanlı şairinin dünya görüşünü belirlemedeki hakim rolünü' vurgular (s. 36) ve 'Osmanlı şairleri, tasavvufu ince bir şiir hâline getirmişlerdir, (s. 43-44) demektedir. 'Tasavvufî şiirin sembolizmini anlamadan Osmanlı şiirinin dünyasını çözenin mümkün olamayacağını' belirten Kılıç, klasik şiirdeki birçok sembolün tasavvuf semantiği içerisinde anlamlandırılabilirliğini söyler (s. 143).

Osmanlı şiirini anlamada tasavvufî düşünce modelinin sunduğu imkânlarla dikkat çekmeyi hedefleyen bu çalışmadan İslâm geleneğinde şiiri besleyen en önemli fikrî damarın tasavvuf olduğu sonucu çıkarılmaktadır (s. 168).

Hilmi Yavuz, iki yazısında *Sûfî ve Şiir*'in, "Ord. Prof. Dr. M. Fuad Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*'ından sonra, bu alanda yapılmış en nitelikli ve kuşatıcı bilimsel çalışmaların başında geldiğini ve bilimsel ehliyetinin üstün seviyesinden kimse- nin şüphe duymayacağı bir entelektüelin çalışması olarak takdirle karşıladığını" belirtmektedir. Yavuz, "Jean Rypka'nın Baki Efendi ya da Abdülbaki Gölpınarlı hocamızın Nedim'in tasavvufî eğilimleri konusundaki önesürüşlerini, Yunus Emre, Niyazi-ı Mısrî ya da Aziz Mahmud Hüdaî'nin tasavvufî tahayyüllerine ilişkin önesürüşlerle, Prof. İpekten'in gözettiği türden bir ayrıma gidilmeden, aynı epistemolojik düzeye koymanın mümkün" olup olmadığını danışmak istediğini yazmaktadır (Zaman 7.7.2004/14.7.2004).

Sûfî ve Şiir, ülkemizin önde gelen kültür kuruluşlarından olan Türkiye Yazarlar Birliği tarafından 24 yıldan bu yana, *İlim ve sanat iltifat gormediği yerden göç eder*, anlayışıyla verilen 2004 yılı inceleme dalı ödülü almıştır.

Arka kapakta Şeyh Ârif-ı Âzerî'nin bir kıtası yer almaktadır: *Bütün şairler şiir söylemek hususunda soz meclisinde felest bezmi] bir kadehten sarhoş oldular. Lâkin bazılarının şarabına sâkinin nazarının tesiri de karıştı Mânâ âleminin dili ile konuşan bu şairlerin ağızları, şır söyledikleri zaman, sûret âlemine karşı kapalıdır Bunlar hakikat denizine ağ atmış olgunluk deryasının dalgıçlarıdır Sen bunları oteki zumre ile bir tutma. Zira bunların şurlerinde şairlikten başka senin anlamadığın bir şey daha vardır* (s. 31).

Geniş bir bibliyografya ve indeksin yer aldığı bu eserin poetikalar üzerine yapılan çalışmalara katkısı olmasının yanı sıra "Arap şiirinde bir İbn Farız, Fars şiirinde bir Hafız-Hayyam çizgisinin zengin irfanî sembolizmi üzerinde uzunca durarak, serdedilen görüşleri daha da zenginleştirmek (s. 13); Osmanlı şairi denilen insanın zihniyet dünyası üzerinde âdeta Webergil bir arkeolojik çalışma yaparak işe koyulma, böylesi kuşatıcı bir araştırma için sadece bir edebiyat tarihi bilgisinin yeterli olmayacağı; edebiyat teorisi ve tarihinin yanı sıra din, tasavvuf, felsefe, psikoloji, sosyal, siyasal ve ekonomik tarih gibi birçok sahanın yöntemlerinin bu araya gelmesinden oluşacak disiplinlerarası bir ortak çalışma (s 35-36); Osmanlı şiirinde en çok kullanılan ıstılahların kabaca bir dökümünü yapmak ve sonra bunların kavramsal tahlillerine geçmek (s. 95)" gibi alanlar arası teklifleri bulunmaktadır.

Ancak din, sanat ve bilim sferleriyle kesişme noktaları bulunan böylesine geniş bir konunun uzun soluklu birikim ve donanım gerektirdiği göz ardı edilmeksizin bu noktada René Guénon, Titus Burckhardt, Frithjof Schuon ve Martin Lings gibi kitapta adı geçen

Batılı düşünürlerin yanı sıra, sonraki baskılarda Ömer Lütfü Barkan, Sabri F. Ülgener, Hilmi Ziya Ülken, Cemil Meriç isimlerine konuyla ilgileri oranında ve poetika-retorik ilişkileri bağlamında Ahmed Cevdet Paşa, M. Kaya Bilgegil, Doğan Aksan, Cem Dilçin ve M.A.Yekta Saraç'a atıfta bulunulmasının uygun olacağı kanaatindeyim.

Kadir Atlansoy

Fazıl Gökçek, Mehmet Akif'in Şiir Dünyası, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, 360 sayfa.

Mehmet Akif, şiir diline getirdiği canlılıkla, toplumun günlük hayatını şiire yansıttığıyla, aruz veznini kusursuz kullanışıyla 20. yüzyılın başlarındaki Türk şiirinde isminden söz ettiren belli başlı şairlerindendir Aynı zamanda Akif, dönemin siyasî ve kültürel alanlarında da güçlü ve etkili bir şahsiyet ve şiirini inandığı değerler doğrultusunda şekillendirmiş bir sanatkârdır¹. Bu özellikleri dolayısıyla Akif'i farklı cepheleriyle ele alan pek çok çalışma yapılmasına rağmen bunlarda şairin sanatkâr cephesi ilmî bir şekilde incelenmemiş, dönem içindeki yerini belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmamıştır. Fazıl Gökçek tarafından kaleme alınan *Mehmet Akif'in Şiir Dünyası* adlı kitapta, diğerlerinden farklı olarak çalışmaya şairin hayatı ve şiirlerinin dışında kalan eserleri dâhil edilmemiş, bu da konunun ayrıntılı şekilde ele alınmasını sağlamıştır. Kitabın Önsöz'ünde belirtildiğine göre bu çalışmanın temeli Gökçek'in 1996 yılında tamamladığı "Mehmet Akif Ersoy'un Şiiri Üzerinde Bir İnceleme" adlı doktora tezine dayanmaktadır. Yazar, bu çalışmayı kitaplaştırırken yeniden gözden geçirerek birtakım değişiklikler yaptığını belirtmiştir. Gökçek, daha önce de Akif'le ilgili çalışmalar yapmış, Prof. Dr. Ö. Faruk Huyugüzel ve Yrd. Doç. Dr. Rıza Bağcı ile birlikte *Safahat*'i yayına hazırlamıştır²

¹ Bilindiği gibi Akif'in *Safahat* adıyla yayımlanan yedi ayrı şiir kitabı vardır. *Safahat* adlı ilk kitabındaki şiirleri (1911) dinî lirizm, toplum problemleri karşısında duyulan ıstırap, felsefi duygu ve tereddütler olarak üç ana tema etrafındadır. *Suleymaniye Kursusu*'nde (1912) adlı ikinci kitabında şair İslam birliği idealine engel olarak gördüğü din aleyhtarlığı, batı hayranlığı ve ırkçılığın tehlikelerini vurgular Üçüncü kitap olan *Hakkın Sesleri*'nde (1913) Balkan Savaşı'nın acılarını yansıtan şiirler yer alır *Fatih Kursusu*'nde (1914) yeni kuşaklara çalışma ve mücadele ruhu kazandırmak isteyen düşünceler içerir Beşinci kitabı olan *Hatıralar*'daki (1917) şiirlerin bir kısmında Balkan ve I. Dünya savaşlarının kötü hatıraları ve sebep olduğu problemler anlatılırken, diğer kısmında ise Akif'in Berlin, Mısır ve Medine gezilerine ait izlenimleri vardır Diyalog şeklinde düzenlenen *Asım*'da (1924) toplum düzenine ait problemler yer alır Son kitabı *Golgeler*'de (1933) ise ideallerinin gerçekleşmemesinden doğan karamsar bir ruh haliyle içe dönüş hissedilir. (bkz. "Safahat Hakkında", *Safahat*, (Yay. Haz. Prof. Dr. O. Faruk Huyugüzel, Yrd. Doç. Dr. Rıza Bağcı, Arş. Gör. Fazıl Gökçek), Feza Gazetecilik, İstanbul 1994, 1. C., s. 16-21.)

² M. Akif Ersoy, *Safahat*, Feza Gazetecilik, İstanbul 1994, 2 C., 1056 s. Bu çalışmada orijinal metinle sadeleştirilmiş metin karşılıklı sayfalarda verilmiş, gereken yerlerde açıklayıcı notlar ilâve edilmiştir Böylece *Safahat*'in bir yandan genç nesiller tarafından anlaşılmasını sağlamak, diğer taraftan da şiirsel özellikleri korunmaya çalışılarak önceki neşirlerden farklı bir tavrı ortaya konmuştur